

การใช้งานและการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่

Uses and Illumination in public spaces in Chiang Mai City

อังนุทิพย์ ศรีสุวรรณ¹
Angunthip Srisuwan

บทคัดย่อ

พื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมของผู้คนอย่างหลากหลาย โดยเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและควมมีชีวิตชีวาของเมือง ซึ่งนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา พื้นที่สาธารณะของเมืองได้มีการประดับประดาด้วยแสงประดิษฐ์ในเวลากลางคืนที่ทำให้เมืองสามารถใช้งานได้ยาวนานมากขึ้น การส่องสว่างพื้นที่สาธารณะในเวลากลางคืนทำให้เกิดการสอดส่องที่ช่วยเพิ่มความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้สามารถระบุถึงคุณลักษณะของสิ่งของได้อย่างถูกต้อง และยังช่วยทำให้ผู้ใช้งานพื้นที่สามารถรับรู้ถึงทิศทาง ตำแหน่งแห่งหนของสถานที่นั้นๆ ได้ อย่างไรก็ตามพื้นที่สาธารณะของเมืองหรือช่วงของเมืองเชียงใหม่มีกำเนิดและหน้าที่ใช้สอยที่แตกต่างกันไป การส่องสว่างตลอดเวลาของพื้นที่อาจส่งผลต่อหน้าที่ใช้สอย เอกลักษณ์ และคุณค่าของพื้นที่สาธารณะ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะทางกายภาพพื้นที่สาธารณะของเมืองเชียงใหม่ ตรวจสอบหน้าที่ใช้สอย ตลอดจนศึกษารูปแบบของการส่องสว่างที่ส่งผลต่อการใช้งาน และความสัมพันธ์ของการส่องสว่างกับบรรทัดฐานของพื้นที่สาธารณะ เพื่อประโยชน์ในการเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนและออกแบบเมืองเชียงใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในเมืองได้อย่างยั่งยืน การศึกษาทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม วัดสภาพการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะของเมืองเชียงใหม่ และจัดทำแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่สาธารณะของเมืองเชียงใหม่ยังคงแนวคิดประโยชน์ใช้สอยเหมือนเมื่อเริ่มเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะนั้นแต่บางแห่งปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามกลุ่มผู้ใช้งาน และกิจกรรมของย่าน ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางในการยึดโยงความสัมพันธ์ภายในชุมชน โดยมีแสงประดิษฐ์ในเวลากลางคืนช่วยสร้าง

1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรยากาศของความปลอดภัยต่ออาชญากรรมในความรู้สึกของประชาชน อีกทั้งแสงสว่างยังทำให้พื้นที่สาธารณะได้แสดงออกถึงตัวตนทางวัฒนธรรม และเอื้อต่อการปรากฏตัวของสถาปัตยกรรมในบริเวณโดยรอบ พื้นที่สาธารณะสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวเมือง ดังนั้นแสงสว่างในพื้นที่สาธารณะของเมืองเชียงใหม่จึงตอบสนองความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเชื่อมโยงรากเหง้าของวัฒนธรรมในอดีตกับปัจจุบันไปในขณะเดียวกัน

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ การส่องสว่าง อาชญากรรม ช่าง เชียงใหม่

Abstract

Urban public spaces are activity places of various people that based importantly to coexistence of society. The existence of urban public spaces has influenced to quality of life and livelihood of the cities. Since 1960s, public spaces have been decorated by artificial lighting at night which prolonged time of urban space usage. Illumination at night of public spaces helps invigilation that increases safety to people. Furthermore, glitter benefits on defining characteristic of objects correctly and guides orientation of places. However, urban public spaces or Kuang of Chiang Mai have origination and function differently. Thus, consistent glitter may effect to public space functions, identity and their values. This study aims to investigate physical characteristics, recheck function and illumination pattern and inspect relationship between illumination and advantage of public spaces in Chiang Mai. The outcome would be benefited to an urban planning and design of Chiang Mai that merge to the needs of residents in sustainable way. Field survey, illuminated measurement and questionnaires are tools in collecting data of this study. The findings reveal that each public space of Chiang Mai still keep original concepts of public spaces. However, there are some places that adapt function be longed to group of users and activities of district. Changing the role of public spaces reflects to delicate relationship within neighborhoods. The results also show that Illumination at night is supported safety atmosphere in opinion of people. In additions, lighting has promoted identifying cultural features of public spaces and turn up of surrounded architectures that make proud to the residents. Finally, luminance at public spaces of Chiang Mai are combined both beneficial of safety and link cultural heritage at the same time.

Keywords: public space, illumination, crime, kuang, Chiang mai

1. บทนำ

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่บุคคลทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และเป็นพื้นที่ในการแสดงออก แบ่งปัน ทรัพยากร แลกเปลี่ยนประสบการณ์และค่านิยมของมนุษย์ระหว่างกัน (Koonphol, 1998) ดังนั้นพื้นที่สาธารณะจึงเป็นสถานที่ที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละบุคคลในชุมชนให้เป็นชุมชนและเมืองที่มีความเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งแม้พื้นที่สาธารณะจะมีคุณประโยชน์ต่อสังคมคนเมือง ทั้งในด้านการให้ความสำคัญกับท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการร่วมของคนในสังคม และทำให้เมืองมีชีวิตชีวา แต่ในโลกของความเป็นจริงพื้นที่สาธารณะกลับมีจำนวนลดลง ในขณะที่เดียวกันผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองมีชีวิตที่มีความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งแสดงออกด้วยการงดหรือหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่สาธารณะ การจับจ่ายซื้อของในห้างสรรพสินค้าแทนการซื้อที่ตลาดหรือร้านค้าในชุมชนรวมไปถึงชุมชนล้อมรั้ว (gated communities) (Blakely and Synder, 1997) ซึ่งล้วนเป็นหลักฐานที่ยืนยันถึงสังคมเมืองในปัจจุบันที่มีลักษณะปิดล้อม กลายเป็นสังคมของความแปลกแยกที่มากขึ้นทุกที การกระตุ้นให้คนเข้าใช้พื้นที่สาธารณะจึงมีส่วนสำคัญในการจรรโลงสังคมเมืองให้มีความน่าอยู่ เกิดการเรียนรู้แบ่งปันประสบการณ์เมืองร่วมกัน

แสงประดิษฐ์ที่ทำหน้าที่ให้ความสว่างแก่พื้นที่สาธารณะในเวลากลางคืนเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ผู้ที่อยู่ในเมืองเข้าใช้งานพื้นที่สาธารณะ แสงสว่างในเวลากลางคืนเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ของการเอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมเมืองอย่างต่อเนื่องทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน อีกทั้งการส่องสว่างในเวลากลางคืนยังเป็นประโยชน์ต่อการสัญจร เพิ่มวิสัยทัศน์ในการมองเห็น ทางสัญจร วัตถุสิ่งของ และบุคคลได้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยแสงสว่างมีบทบาททางจิตวิทยาที่สำคัญต่อการเกิดขึ้นของอาชญากรรม และมีผลต่อความหวาดกลัวของประชาชนที่มีต่ออาชญากรรม (Painter, 1999) ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้สึกรับประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยในเมือง

ด้วยประโยชน์ของการส่องสว่างในการป้องกันอาชญากรรม และเพิ่มการรับรู้ของผู้คนในเวลากลางคืน พื้นที่สาธารณะต่างๆ ในเมือง จึงถูกประดับตกแต่งด้วยโคมไฟเพื่อเพิ่มการส่องสว่างให้กับพื้นที่ ซึ่งการส่องสว่างตลอดเวลาของพื้นที่สาธารณะในบริบทของปัจจุบันอาจส่งผลต่อหน้าที่ใช้สอย ภาพลักษณ์ คุณค่าของพื้นที่สาธารณะในสายตาของประชาชน บทความนี้จึงเป็นการสำรวจสภาพการส่องสว่างพื้นที่สาธารณะ และตรวจสอบบทบาทหน้าที่ใช้สอย และความสัมพันธ์ของสภาพการส่องสว่าง กับเอกลักษณ์ คุณค่าของพื้นที่สาธารณะเมืองเชียงใหม่เพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนและออกแบบแสงสว่างในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

การศึกษาเรื่องการใช้งานและการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะเขตเมืองเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) สำรวจลักษณะทางกายภาพ การใช้งานและการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะภายในเขตเมืองเชียงใหม่
- 2) สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับแสงสว่างกับความหวาดกลัวต่ออาชญากรรมในเขตเมืองเชียงใหม่

3. ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.1 พื้นที่สาธารณะ

3.1.1 นิยามพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ทำให้มนุษย์ตระหนักได้ถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน หมายถึงพื้นที่ที่คนทุกคนสามารถเข้าใช้ประโยชน์ในความพร้อมอยู่ของพื้นที่สาธารณะนั้น และเป็นตัวแทนของการรวมตัวและความสนใจโดยรวมที่ปราศจากการแบ่งแยกความหลากหลายของผู้คน (Ary, 2005) โดยพื้นที่สาธารณะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างคนและกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัวให้ได้พบปะและสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Fraser, 1990; Gehl, 2001; Habermas, 1989; Jacobs, 1961; Madanipour, 2003)

นักวิชาการจำนวนมากพยายามหาคำนิยาม หรือวิธีการในการวิเคราะห์ความหลากหลายพื้นที่สาธารณะให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน Koonphol (1998) กล่าวว่า การนิยามของพื้นที่สาธารณะเป็นความพยายามที่สวนทางกับความ “เป็น” พื้นที่สาธารณะเพราะพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้เกิดความหลากหลายในการแสดงตนต่อสาธารณะจึงไม่สามารถนิยามความหมายของพื้นที่สาธารณะได้อย่างชัดเจนและเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งไม่ใช่ความล้มเหลวแต่เป็นความจำเป็นในการศึกษาพื้นที่สาธารณะ

3.1.2 บทบาทและหน้าที่ของพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงออกถึงการมีและการใช้ชีวิตสาธารณะ เช่น จัดตั้งเมืองที่เป็นที่ที่จัดงานเทศกาลงานวัฒนธรรมไปจนถึงตลาดนัด โดยเป็นพื้นที่ที่สำหรับประกอบกิจกรรมที่หลากหลายของคนในชุมชน พื้นที่สาธารณะจึงสะท้อนถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่และความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน (Madanipour 2010; Madanipour, Knierbein and Degros, 2014) ทั้งนี้พื้นที่สาธารณะมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิต โดยพื้นที่สาธารณะเป็นสวัสดิการสาธารณะ (public welfare) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะสีเขียวของเมือง เช่น สวนสาธารณะ พื้นที่ริมน้ำ เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (Nateewutikul, 2007) เป็นที่สำหรับการใช้เวลาว่างบรรเทาชีวิตในเมืองที่เร่งรีบพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งพื้นที่สาธารณะยังสร้างสรรค์ความเป็นพลเมืองที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันทำให้เมืองมีความน่าอยู่ (Carr et al, 1992; Francis, Cashdan and Paxson, 1984; Wilson, 1991)

พื้นที่สาธารณะยังมีความหมายในการสร้างเมืองให้มีชีวิตชีวาเพราะพื้นที่สาธารณะเป็นเวทีแห่ง “ชีวิตสาธารณะ” (public life) ความหลากหลายของผู้คนในเมืองที่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบไม่เป็นส่วนตัวในอาณาบริเวณสาธารณะ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมทำให้เกิดชีวิตในแบบวัฒนธรรมของเมืองเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเมืองที่เป็นพลวัต (Jacobs, 1961; Sennett, 1977) นอกจากนี้พื้นที่สาธารณะยังเป็นพื้นที่ทางการเมืองสำหรับประชาชนแต่ละคนในการสร้างวาทกรรม และความคิดเห็นของสาธารณชน (public opinion) ในเรื่องที่เป็นความสนใจร่วมกันไม่เกี่ยวข้องกับปากท้องหรือความจำเป็นในชีวิตประจำวัน และเป็นที่ทางให้กับ “ความเป็นอื่น” (the others) (Arendt, 1958; Habermas, 1989)

นอกเหนือไปจากบทบาทหน้าที่หลักของพื้นที่สาธารณะของเมืองแล้ว Nateewutikul (2007) ได้กล่าวเพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ของพื้นที่สาธารณะในการเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่สร้างเอกลักษณ์ให้กับเมือง และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับตัวเมือง เช่น จัตุรัสซานมาร์โค (Piazza San Marco) ในเมืองเวนิส ของอิตาลี ในกรุงปารีส เหตุเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่มีอากาศดีดึงดูดให้ผู้คน ได้ออกมาใช้พื้นที่ร่วมกันเป็นการสร้างมูลค่าที่ดินให้กับพื้นที่เมือง

โดยสรุปแล้ว พื้นที่สาธารณะมีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิต ความมีชีวิตชีวาของเมือง การเป็นพื้นที่ทางการเมือง สะท้อนความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนตลอดจนสร้างเอกลักษณ์ และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับเมือง

3.1.3 ประเภทของพื้นที่สาธารณะ

Nateewutikul (2014) ได้จำแนกประเภทพื้นที่สาธารณะออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ (space) เช่น จัตุรัส (square) พลาซ่า (plaza)
- 2) พื้นที่สาธารณะประเภทถนน ได้แก่ บาทวิถี ถนน ถนนคนเดิน (walking street)
- 3) พื้นที่สาธารณะประเภทสวน เช่น พื้นที่เลียบริมแม่น้ำ (water front) สวนสาธารณะ (park) สวนระดับภาค (regional park) สวนระดับเมือง (city park) สวนระดับชุมชน (community park)

ซึ่งการจำแนกประเภทพื้นที่สาธารณะตามอย่างข้างต้น ไม่ได้รวมเอาพื้นที่สาธารณะที่มีเอกชนเป็นเจ้าของเข้าไปด้วย ซึ่ง Tansukanan and Petcharanon (2008) ได้กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะของเอกชน เช่น สวนสนุก ห้างสรรพสินค้า สวนสัตว์เอกชน จัดเป็นพื้นที่สาธารณะด้วย

การจำแนกประเภทพื้นที่สาธารณะว่าจะรวมพื้นที่สาธารณะของเอกชนเป็นประเภทหนึ่งของพื้นที่สาธารณะหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาหากพิจารณาถึงบทบาทในการเป็นพื้นที่ที่วิวัฒนาการเป็นพลเมืองของเมือง พื้นที่สาธารณะที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนไม่จัดอยู่ในประเภทพื้นที่สาธารณะ แต่หากพิจารณาถึงเพียงการเข้าใช้งานโดยสาธารณชน เป็นการใช้เวลาว่าง เพื่อพักผ่อน พบปะหน้าค่าตาของผู้คนในเมือง สามารถนับรวมพื้นที่สาธารณะของเอกชนว่าเป็นพื้นที่สาธารณะได้

ทั้งนี้การศึกษาในครั้งนี้สนใจพื้นที่สาธารณะที่ดูแลโดยภาครัฐซึ่งส่งผลต่อการวิวัฒนาการของพลเมือง และมุ่งเน้นศึกษาไปที่พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ ได้แก่ ลาน หรือ ช่วง ของเมือง เท่านั้น

3.1.4 ความสำเร็จของพื้นที่สาธารณะ

ไวท์ (Whyte, 1980) ผู้แต่งหนังสือ the social life of small urban spaces กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะที่ประสบผลสำเร็จ คือ พื้นที่สาธารณะที่สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาประกอบกิจกรรมในพื้นที่ซึ่งองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร project for public spaces (n.d.) ได้ทำการขยายผลงานของไวท์ และสรุปปัจจัยที่ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะนั้นประสบความสำเร็จ 4 ประการ คือ

1. การเข้าถึงและการเชื่อมโยง (access and linkages) หมายถึง การเข้าถึงพื้นที่ด้วยโครงข่ายที่เชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ การเชื่อมโยงนี้หมายถึงทั้งการเชื่อมโยงด้วยการมองเห็นจากระยะไกล และการเชื่อมโยงทางกายภาพ ที่นำพาผู้คนเข้าสู่พื้นที่ได้โดยสะดวก รวมถึงการมีที่จอดรถที่เพียงพอต่อการเข้าถึงพื้นที่ ตลอดจนความสะดวกในการเข้าถึงด้วยขนส่งสาธารณะล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการประสบความสำเร็จในการเข้าถึงพื้นที่
2. พื้นที่ที่มีความสะดวกสบายและมีภาพลักษณ์ที่ดี (comfort and image) ความสะดวกสบายรวมความถึง การรับรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ความสะดวก และการมีสถานที่นั่งพักผ่อนที่ให้โอกาสผู้เข้าใช้พื้นที่ได้เลือกที่จะนั่ง โอกาสในการถ่ายภาพสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการกันยานพาหนะไปจากพื้นที่ที่คนสัญจร อีกทั้งการมีภาพลักษณ์ที่ดีของพื้นที่ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าใช้งานพื้นที่สาธารณะทั้งสิ้น
3. การใช้งานและกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ (uses and activities) กิจกรรมเป็นตัวดึงดูดให้คนเข้าใช้งานพื้นที่สาธารณะและกลับมาใช้ซ้ำ และกิจกรรมเป็นสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน โดยพื้นที่สาธารณะที่ปราศจากกิจกรรมก็จะปราศจากผู้คนไปด้วย และคนจะเป็นตัวดึงดูดคนอื่น ๆ ให้เข้าใช้พื้นที่สาธารณะด้วย ซึ่งมีประเด็นปลีกย่อยลงไป เช่น จำนวนกิจกรรมที่ยังมาจะยังดึงดูดคนเข้าใช้พื้นที่ได้ดี เพราะคนมีตัวเลือกในกิจกรรมที่จะทำในพื้นที่จำนวนเพศชายและหญิงที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะก็ควรมีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ตลอดจนมีผู้คนหลากหลายวัย หลากหลายกลุ่ม ทั้งที่มาจากเดิมมาเป็นกลุ่มที่มาใช้พื้นที่ร่วมกัน ต่างเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าใช้พื้นที่เป็นต้น
4. พื้นที่สาธารณะมีลักษณะเป็นพื้นที่ทางสังคม (sociability) ที่ผู้คนออกมาพบปะ ทักทาย เพื่อนบ้านหรือพบเจอเพื่อนบ้านโดยบังเอิญ และรู้สึกสบายเมื่อปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้า และมีแนวโน้มที่คนที่เข้าใช้พื้นที่จะมีความรู้สึกคุ้นเคยและรู้สึกถึงคุณค่าของสถานที่ตำแหน่งแห่งหน (sense of place) หรือผูกติดกับชุมชนของตนเองได้มากกว่า

จากความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ของพื้นที่สาธารณะในยุคปัจจุบันดังกล่าว สามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่สาธารณะจะประสบความสำเร็จในการดึงดูดคนให้เข้าใช้งานพื้นที่ต้องมีการบูรณาการในมิติทางกายภาพในด้านการเข้าถึงความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่โดยรอบมิติทางด้านสังคมที่ประกอบขึ้นจากความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายของสังคม ซึ่งนำซึ่งความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชน ตลอดจนกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่แฝงด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการใช้เวลาว่างของผู้คน ซึ่งสามารถสร้างเอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นกับพื้นที่สาธารณะนั้นๆ ได้ อีกทั้งมิติทางด้านจิตวิทยาของผู้คนต่อภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่สะท้อนออกมาในรูปของการรับรู้ถึงความปลอดภัย ความเป็นระเบียบของพื้นที่ ร่มรื่น น่าเดิน น่านั่งฯ

3.1.5 พัฒนาการพื้นที่สาธารณะ

คำว่า “พื้นที่สาธารณะ” ถูกกำหนดนิยามและให้ความหมาย ตลอดจนเป็นองค์ประกอบของเมือง ที่มีวิวัฒนาการเกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นเมือง พื้นที่สาธารณะในสังคมบุพกาลเกิดจากการถางพงให้เป็นที่โล่งเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมบางอย่างร่วมกัน (Oranratmanee, 2014)

อย่างไรก็ดี Oranratmanee (2014) กล่าวว่า สังคมตะวันตกและตะวันออกมีแนวคิดต่อพื้นที่สาธารณะแตกต่างกัน ในมุมมองของสังคมตะวันตก พื้นที่สาธารณะพัฒนาการเกิดขึ้นพร้อมกับวิวัฒนาการของสังคมเมืองและแนวคิดของความเสมอภาคเป็นที่สำหรับการอภิปรายถกเถียงการของสาธารณะของสมาคมและของประชาชนที่มีความเสมอภาคผ่านการจัดตั้งโดยชนชั้นปกครอง และพัฒนาการเพื่อการใช้พื้นที่สาธารณะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในขณะที่ในมุมมองของสังคมตะวันออกการเกิดขึ้นกลับเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มักตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันแบบเกษตรกรรมของประชาชน พื้นที่สาธารณะของสังคมตะวันออกจึงมีลักษณะทางกายภาพที่ไม่เป็นระเบียบแบบแผนดูไร้ระเบียบ แต่มีความยืดหยุ่นและเคลื่อนไหว (McGee, 1967; O' Conner, 1983) ต่างไปจากพื้นที่สาธารณะในสังคมตะวันตก

อนึ่ง พื้นที่สาธารณะในระดับเมืองของสังคมตะวันออกยังมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก กล่าวคือ ได้ผนวกเอาความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในเมืองเข้าไปกับพื้นที่สาธารณะด้วยพื้นที่สาธารณะดังกล่าว ได้แก่ ชั่ว (ลาน) เมือง ชั่ว (ลาน) เมรุ คูเมือง ชั่ว (ลาน) วัด โดยพื้นที่สาธารณะข้างต้นทำหน้าที่ทางสังคมในเชิงของพิธีกรรม ในการเชื่อมโยงผู้คนกับสถาบันปกครองและสิ่งเหนือธรรมชาติและเชิงพื้นที่สาธารณะ โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์สำหรับทำกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมสมาชิกในชุมชน การจัดงานรื่นเริง งานศพ และเป็นสถานศึกษาของคนในชุมชน เท่ากับว่าพื้นที่สาธารณะระดับเมืองเหล่านี้ได้รวมเอาคุณค่าทางจิตวิญญาณของผู้คนในเมืองเข้าไว้ด้วย Apawatcharut (1999) กล่าวว่า หมายเหตุของเมือง เช่น หลักเมือง ลานเมือง ประตุมืองฯ เหล่านี้ เป็นเครื่องหมายของการกำกับหน้าที่ และความหมายเฉพาะอย่างของแต่ละพื้นที่สาธารณะตามความเชื่อประวัติศาสตร์ และสังคมวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน พื้นที่สาธารณะในระดับเมืองของสังคมตะวันออกจึงเป็นมากกว่าพื้นที่สาธารณะเชิงกายภาพทั่วไป

จากการทบทวนวรรณกรรมพื้นที่สาธารณะข้างต้น จะพบว่าการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการ บทบาท หน้าที่ใช้สอย และองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม การเมือง ที่ก่อปรกกันขึ้นในอันที่จะทำให้พื้นที่สาธารณะนั้นกำเนิดและดำเนินอรรถประโยชน์ของพื้นที่ในขณะที่แสงประดิษฐ์ในปัจจุบันสามารถขยายระยะเวลาของการเข้าใช้งานพื้นที่และมีบทบาทต่อการรับรู้ของผู้ใช้งานพื้นที่แต่กลับไม่พบการกล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อการใช้งานพื้นที่และการรับรู้ของผู้คน ซึ่งผู้เขียนจะได้ทบทวนวรรณกรรมการส่องสว่างเพื่อใช้ประกอบการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

3.2 การส่องสว่าง

3.2.1 หลักการออกแบบ

ความมืดเป็นสัญญาณที่บ่งชี้ถึงความเสี่ยงและเพิ่มความหวาดกลัวต่อชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชน ซึ่งแสงสว่างไม่เพียงแต่มีบทบาทสำคัญในการขับไล่ความมืดในพื้นที่แต่ยังป้องปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของเมืองเป็นผลให้พื้นที่สาธารณะของเมืองจำนวนมากมักตกแต่งประดับประดาด้วยแสงไฟประดิษฐ์ในเวลากลางคืน เพื่อปรับปรุงสภาพของการมองเห็น และลดโอกาสในความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรม (Clarke, 1995) และในอีกนัยยะหนึ่ง การปรับปรุงสภาพการส่องสว่างยังสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพื้นที่ และเพิ่มความภาคภูมิใจให้กับชุมชน นั่นคือแสงสว่างถูกใช้เป็นหนทางในการเสริมสร้างความแข็งแกร่ง ความกลมเกลียว และใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม (Skogan, 1990; Wilson and Kelling, 1982) อย่างไรก็ตามแสงสว่างอาจเพิ่มโอกาสในการเกิดอาชญากรรม เพราะแสงสว่างดึงดูดผู้คนให้ออกมาทำกิจกรรม และอาชญากรใช้แสงสว่างประกอบการตัดสินใจในการลงมือประกอบอาชญากรรมและมองหาหนทางหลบหนีภายหลังปฏิบัติการไปในขณะเดียวกัน (Farrington and Welsh, 2002)

ในการออกแบบแสงสว่างมีประเด็นควรพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ ปริมาณการส่องสว่าง และคุณภาพของการส่องสว่างซึ่งจะต้องมีสมดุลระหว่างกันที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะในลักษณะที่มีการเลือกชนิดของหลอดไฟที่มีความเข้มของการส่องสว่างที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้เกิดหรือมลทัศนทางสายตา (visual discomfort) หรือแสงบาดตา (glare) มีการกระจายแสงอย่างสม่ำเสมอ และไม่เกิดเงามืดบดบังการมองเห็น (Kaufman, 1966)

ในศาสตร์ของการออกแบบการส่องสว่าง แบ่งระบบการออกแบบการให้แสงสว่างตามตำแหน่งของการส่องสว่างได้เป็น 4 ตำแหน่ง ได้แก่ การส่องสว่างทั่วไป การส่องสว่างเฉพาะที่เสริมการให้แสงสว่างทั่วไป การส่องสว่างเฉพาะที่ และการส่องสว่างพื้นที่ทำงานเสริมการให้แสงในบริเวณทั่วไป (Rea, 1993) ซึ่งมีรายละเอียดการให้แสงแต่ละตำแหน่ง ดังนี้

1. การส่องสว่างทั่วไป (general lighting) หมายถึง การออกแบบแสงสว่างแก่พื้นที่งานให้มีการกระจายแสงอย่างสม่ำเสมอ (uniform illuminance) ซึ่งมีออกแบบการติดตั้งดวงโคมทั่วถึงทั้งบริเวณอย่างสมมาตร (symmetrical plan) โดยจัดวางตำแหน่งดวงโคมให้เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ใช้งาน
2. การส่องสว่างเฉพาะที่เสริมการให้แสงทั่วไป (localized general lighting) เป็นการออกแบบการส่องสว่างในพื้นที่ที่ต้องการเป็นพิเศษเพิ่มเติมจากการส่องสว่างโดยทั่วไป วิธีการส่องสว่างแบบนี้เปิดโอกาสให้นักออกแบบได้ออกแบบโดยป้องกันไม่ให้เกิดเงามืด แสงจ้าโดยตรง (direct glare) แสงสะท้อน (veiling reflections)
3. การส่องสว่างเฉพาะที่ (local lighting) เป็นการส่องสว่างเฉพาะพื้นที่งานที่ต้องการการส่องสว่างให้มีระดับการส่องสว่างมากกว่าพื้นที่อื่น โดยดวงโคมอยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่งาน

ที่ต้องการส่องสว่างข้อพึงระวัง คือ แสงสว่างที่ส่องเฉพาะบริเวณอาจทำให้เกิดแสงจ้าแก่ผู้ที่ใช้งานพื้นที่ในบริเวณอื่น

4. การส่องสว่างพื้นที่งานเสริมการให้แสงในบริเวณทั่วไป (task-ambient lighting) มักเป็นการส่องสว่างเน้นไปที่เครื่องเรือนหรือเฟอร์นิเจอร์ในผังสำนักงานที่เปิดโล่ง ดวงโคมมักอยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ทำงาน และมีการเสริมการส่องสว่างจากพื้นที่โดยรอบทั้งโดยแสงทางตรงและทางอ้อม

3.2.2 หน้าที่ของการให้แสงสว่างภายนอกอาคาร

ในสมัยก่อนหน้าที่หลักของการให้แสงสว่างภายนอกอาคาร คือ การสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินหรือลดอัตราการเกิดอาชญากรรมต่อมาจึงเพิ่มเติมหน้าที่เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของเมือง และเพื่อประโยชน์ด้านความสวยงามและความปลอดภัยของคนเดินเท้าในปัจจุบันซึ่งประโยชน์ใช้สอยของการให้แสงสว่างภายนอกอาคาร มีลำดับพัฒนาการประโยชน์ใช้สอย ดังนี้ (Schreuder, 2008)

1. ป้องกันอาชญากรรม
2. ยกระดับเศรษฐกิจและความสวยงามของเมือง
3. เอื้อต่อการกำหนดทิศทางและแห่งหนของเมือง (orientation)
4. เพื่อความปลอดภัยต่อการสัญจร ทั้งต่อยานพาหนะและคนเดินเท้า
5. ยกระดับปริมาณการสัญจรของยานพาหนะ
6. ยกระดับความปลอดภัยของการคมนาคมของยานพาหนะ
7. ยกระดับความปลอดภัยของผู้อาศัยในเมือง และคนเดินเท้า
8. ยกระดับความสวยงามให้กับผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง
9. การใช้แสงสว่างเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การส่องสว่างด้วยแสงประดิษฐ์ในช่วงเวลากลางคืนช่วยให้รู้สึกปลอดภัย เนื่องจากแสงสว่างที่ไม่เพียงพอหรือความมืดก่อให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงเพราะขาดข้อมูลโดยรอบของสภาพแวดล้อมทำให้การรับรู้ลดลง แสงสว่างจึงมักถูกนำมาใช้เพื่อการลดอาชญากรรม ซึ่งการให้แสงสว่างมีผลต่อการลดอาชญากรรมด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก คือ แสงสว่างทำให้ผู้ที่ก่ออาชญากรรมเกิดความเกรงกลัวกับการที่จะลงมือกระทำอาชญากรรมเพราะการลงมือก่ออาชญากรรมจะมีพบเห็นและสามารถเป็นพยานหรือ รายงานตลอดจนแทรกแซงกิจกรรมของอาชญากรรม ประการที่สอง แสงสว่าง ทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ สามารถพิจารณาได้ว่าคนที่อยู่ในระยะที่ห่างออกไป มาดีหรือมาร้าย และจะได้ตัดสินใจระงับการสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ทันทั่วทั้ง (Painter, 1996) นอกจากนี้ แสงสว่างยังช่วยส่งเสริมด้านความสวยงามและคุณภาพชีวิตในเวลากลางคืน ดังนั้น แสงสว่างจึงไม่เพียงทำให้เราสามารถมองเห็นได้ในเวลากลางคืน แต่ยังมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองอีกด้วย (Srisuwan, 2013)

การออกแบบแสงสว่างภายนอกอาคารให้สามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ได้นั้น มีข้อพิจารณาในการออกแบบแสงสว่างภายนอกอาคารในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ (Michel, 1996)

1. ความสว่างปรากฏ (brightness) ความสว่างปรากฏ คือ ความสว่างที่เกิดแก่การรับรู้ทางการมองเห็น ปัจจัยของการส่องสว่าง ได้แก่ ขนาดของแหล่งการให้กำเนิดแสง ความยาวนานของการส่องสว่าง(ไฟกะพริบหรือไม่) การกระจายของแสง และสภาพแวดล้อมร่วมส่งผลด้วย ดังเช่น การเห็นแสงไฟหน้ารถในเวลากลางวันที่มีความสว่าง(luminance) มากแต่มีความสว่างปรากฏ (brightness) ในระดับต่ำ
2. ความสว่างที่พื้นผิว (surface luminance) ความสว่างที่พื้นผิวมีทั้งในระดับแนวนอนและแนวตั้ง ความสว่างพื้นผิวในแนวนอน มีประโยชน์ต่อการมองเห็นท้องถนน ทางจักรยาน ทางเดินเท้า และที่จอดรถ ส่วนความสว่างพื้นผิวในแนวตั้ง มีประโยชน์ในการจดจำใบหน้า รูปร่าง ผู้คน หน้าตาอาคาร ป้าย รูปปั้น และภูมิทัศน์ ซึ่งความสว่างที่พื้นผิวเป็นการช่วยเพิ่มความสนใจและความลึกของภาพที่มองเห็น
3. อัตราส่วนความสว่าง (luminance ratios) เป็นอัตราส่วนความสว่างระหว่างวัตถุหรือสิ่งที่ต้องการมองเห็นกับพื้นหลังหรือบริบทโดยรอบ ซึ่งโดยหลักทั่วไปอัตราส่วนความสว่างไม่ควรเกิน 20:1 แต่ก็อาจยืดหยุ่นได้ตามบริบทของชุมชน

ทั้งนี้ การส่องสว่างที่ไม่เข้าเกณฑ์ทั้งสามข้อข้างต้น จะส่งผลต่อการมองเห็นที่ไม่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การไม่สามารถระบุถึงสิ่งของ วัตถุ หรือบุคคล ได้อย่างถูกต้องแม่นยำภาพที่ปรากฏต่อสายตาไม่มีมิติ ขาดความน่าสนใจ

4. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ สังเกต ถ่ายภาพ รังวัด วัดความเข้มแสงด้วยเครื่องมือวัดแสง (lux meter) และแบบสอบถาม โดยทำการสอบถามถึงปัจจัยและสถานที่ที่ประชาชนมีความหวาดกลัวต่ออาชญากรรมภายในพื้นที่คูเมือง ในการศึกษาทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่อาศัยในเขตพื้นที่คูเมืองเชียงใหม่ ทำการจัดเก็บตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ตามเขตของการอยู่อาศัย โดยมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชุดตามการคำนวณสูตรของ ทาโร ยามานะ (Yamane, 1967) ผลการศึกษาที่ได้นำมาวิเคราะห์ถึงหน้าที่ใช้สอยพื้นที่สาธารณะในปัจจุบันอ้างอิงกับสภาพบริบทและแนวคิดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ และวิเคราะห์สภาพการส่องสว่างของพื้นที่ในเวลากลางคืนร่วมกับผลของแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์การส่องสว่างกับบรรทัดประโยชน์ของพื้นที่ใช้สอย

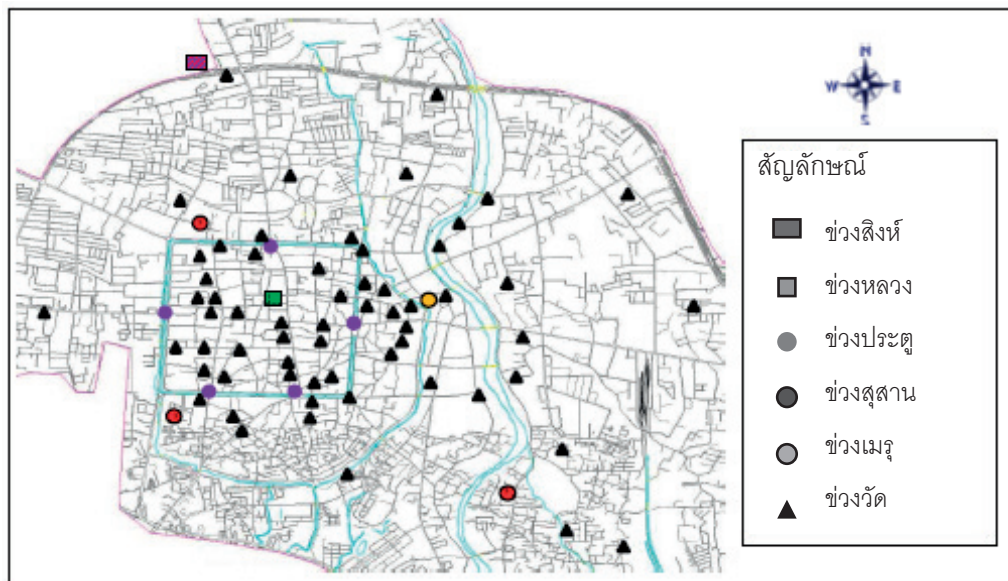
5. ผลการศึกษา

5.1 ลักษณะทางกายภาพ การใช้งานและการส่องสว่างของพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่ก่อตั้งขึ้นโดยพญามังราย ในปี พ.ศ. 1839 มีศูนย์กลางฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างจัตุรัส ขนาดพื้นที่ราว 4,000 ตารางเมตร ปัจจุบันบริหารจัดการโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุม 40.19 ตารางกิโลเมตร มีฐานะเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ศูนย์กลางธุรกิจ และศูนย์กลางการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่สีเขียว ได้แก่ สวนสาธารณะ พื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่ ได้แก่ ลานหรือช่วงต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่ และพื้นที่สาธารณะในการดูแลของเอกชน เช่น ห้างสรรพสินค้า สวนสัตว์เปิด แต่เนื่องจากพื้นที่สาธารณะประเภทพื้นที่สีเขียวของเมืองเชียงใหม่และพื้นที่สาธารณะในกรรมสิทธิ์ของเอกชนดังกล่าว ไม่มีการให้บริการในเวลากลางคืน การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาไปที่พื้นที่สาธารณะประเภทลาน เป็นสำคัญ

คำว่า “ลาน” เป็นคำภาษาไทยกลางซึ่งคนพื้นที่เมืองเชียงใหม่ เรียก “ลาน” ว่า “ช่วง” มีประโยชน์เพื่อใช้สนองต่อกิจกรรมภายในพื้นที่เมือง ซึ่งลานแต่ละลานมีการตั้งชื่อลานตามลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้น หรือตามตำแหน่งที่ตั้งของลานนั้น ซึ่งคำว่า “ช่วง” สำหรับคนเมืองเชียงใหม่ไม่มีรูปทรงในใจ กล่าวคือ ไม่ได้มีรูปทรงเรขาคณิต เช่น จัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า วงกลม อย่างในความเข้าใจของพื้นที่สาธารณะสมัยใหม่ (Srinurak and Mishima, 2014) ทั้งนี้ภายในเมืองเชียงใหม่ มีพื้นที่สาธารณะในลักษณะลาน (ช่วง) ทั้งสิ้น 7 พื้นที่ด้วยกันดังภาพที่ 1 ประกอบด้วย

1. ช่วงหลวง เป็นลานที่ใช้สำหรับรวบรวมพลทหารในยามศึกสงคราม และใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ ตั้งอยู่ในใจกลางของเมืองประวัติศาสตร์
2. ช่วงประตู เป็นลานที่ประตูเมืองเชียงใหม่ทั้ง 5 ประตูของเชียงใหม่
3. ช่วงสิงห์ คือ ลานเพื่อกระทำพิธีเรียกขวัญและกำลังใจแก่กองทัพในยามศึกสงครามตั้งอยู่ทางตอนเหนือนอกกำแพงเมือง
4. ช่วงเมรุ เป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีศพของเจ้านาย และครอบครัว ซึ่งปัจจุบันคือ ตลาด วโรส หรือ กาดหลวง
5. ช่วงสุสาน เป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีศพของสามัญชน ซึ่งมักอยู่ในเขตชุมชนนอกเขตกำแพงเมือง
6. ช่วงวัด เป็นสถานที่สำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเป็นพื้นที่ด้านหน้าของแต่ละวัดซึ่งกระจายตัวร่วมกับชุมชน
7. ช่วงบ้าน เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์สำหรับทำกิจกรรมชุมชน หรือประเพณี เช่น งานศพ งานแต่งงาน รวมถึงตลาดนัดในบางชุมชนช่วงบ้านจะตั้งอยู่ในกลุ่มบ้าน ปัจจุบันเกือบจะไม่เหลือแล้วเพราะพื้นที่ช่วงบ้านได้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล และพื้นที่โล่งของลานดังกล่าว ถูกทดแทนด้วยอาคารอื่นเพิ่มเติมหรือเพื่อกิจกรรมเกษตรกรรมหรือกิจกรรมอื่นภายในบ้านแทน

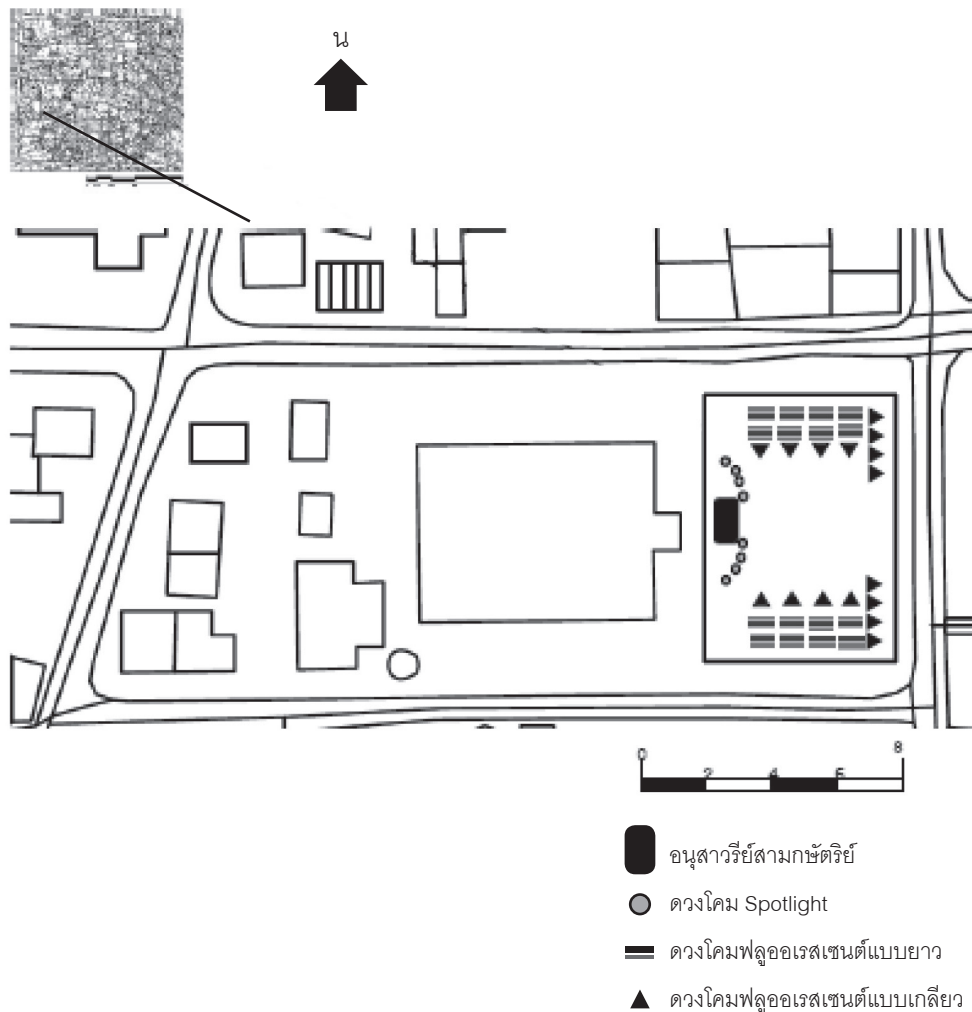

ภาพที่ 1 ตำแหน่งพื้นที่สาธารณะประเภทลาน (ช่วง) ในเขตเมืองเชียงใหม่

จากประเภทของพื้นที่สาธารณะของเมืองทั้ง 7 พื้นที่มีเพียง ช่วงหลวง ช่วงประตู ช่วงสิงห์ ช่วงวัด และช่วงบ้าน ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และเปิดโอกาสแก่กิจกรรมสาธารณะของเมือง การศึกษานี้จึงทำการศึกษาที่ลานทั้ง 5 เพื่อหาคำตอบในประโยชน์ใช้สอย กิจกรรม และคุณค่าของพื้นที่กับการส่องสว่าง ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. **ช่วงหลวง** ตั้งอยู่บริเวณใจกลางของศูนย์กลางเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ เป็นลานที่รายล้อมด้วยอาคารสำนักงานและพิพิธภัณฑ์ของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดพื้นที่ 3,440 ตารางเมตร มีรูปอนุสาวรีย์ของพระเจ้ามังราย และพระสหาย 2 พระองค์ ตั้งอยู่ที่ด้านเหนือของลาน เดิมเป็นลานเพื่อรวบรวมกำลังพล และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ปัจจุบันใช้ในการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของเมือง โดยเป็นกิจกรรมที่อยู่ในดูแลของเทศบาลนครเชียงใหม่ เช่น เทศกาลลอยกระทง เทศกาลแสดงศิลปวัฒนธรรมต่างๆ และเนื่องด้วยอาคารที่รายล้อมช่วงหลวง มีลักษณะเป็นอาคารสองชั้นก่ออิฐถือปูน ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกแบบนีโอคลาสสิก (neo-classicism) ประกอบกับกิจกรรมโดยรอบที่เป็นอาคารประเภทพิพิธภัณฑ์ ทำให้ช่วงหลวงเป็นจุดดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว ในเวลากลางคืนในวันที่ไม่มีเทศกาลใดๆ การส่องสว่างในบริเวณลานเป็นการให้แสงในระดับแนวอน และส่องเน้นที่ฐานของอนุสาวรีย์เป็นหลัก โดยโคมไฟที่ส่องเน้นเป็นหลอดไฟประเภทหลอดคายประจุความเข้มสูง (high intensity discharge, HID) จำนวน 8 ดวง ให้สีส้มอมแดง นอกจากนี้ เนื่องจากพื้นที่ลานมีพื้นที่ขนาดใหญ่จึงมีการให้แสงสว่างในระดับพื้นผิวของลาน โดยแบ่งการส่องสว่างออกเป็น 2 ประเภทดวงโคมร่วมกัน คือ

ประเภทหลอดฟลูออเรสเซนต์ จำนวนด้านละ 8 ดวง รวม 16 ดวง มีค่าความส่องสว่างราว 4.8 ลักซ์ และหลอดประเภทคอมแพคฟลูออเรสเซนต์ (หลอดตะเกียบ) จำนวนด้านละ 4 ดวง รวม 8 ดวง มีค่าความส่องสว่างราว 6.2 ลักซ์ ในเวลากลางคืนมีการใช้งานโดยคนในพื้นที่สำหรับเล่นสเก็ตบอร์ด นั่งพูดคุย และชื่นชมอาคารที่รายรอบลาน ซึมซับบรรยากาศของเมืองประวัติศาสตร์โดยนักท่องเที่ยว การส่องสว่างในภาพรวมของบริเวณพื้นที่ลานอยู่ในภาวะที่ค่อนข้างมืดไม่มีความสม่ำเสมอของการส่องสว่าง โดยมีการส่องสว่างเพียงในบริเวณอนุสาวรีย์ และเกิดเงื้อมแห่งความมืด (pool of darkness) ในหลายบริเวณ ส่งผลให้ค่าความส่องสว่างเฉลี่ยในบริเวณพื้นที่ใช้สอยโดยทั่วไปมีเพียง 1.2 ลักซ์ ซึ่งเป็นการส่องสว่างที่ไม่เพียงพอต่อการมองเห็นหรือระบุวัตถุและบุคคลใดๆ ได้ ดังแสดงในภาพที่ 2

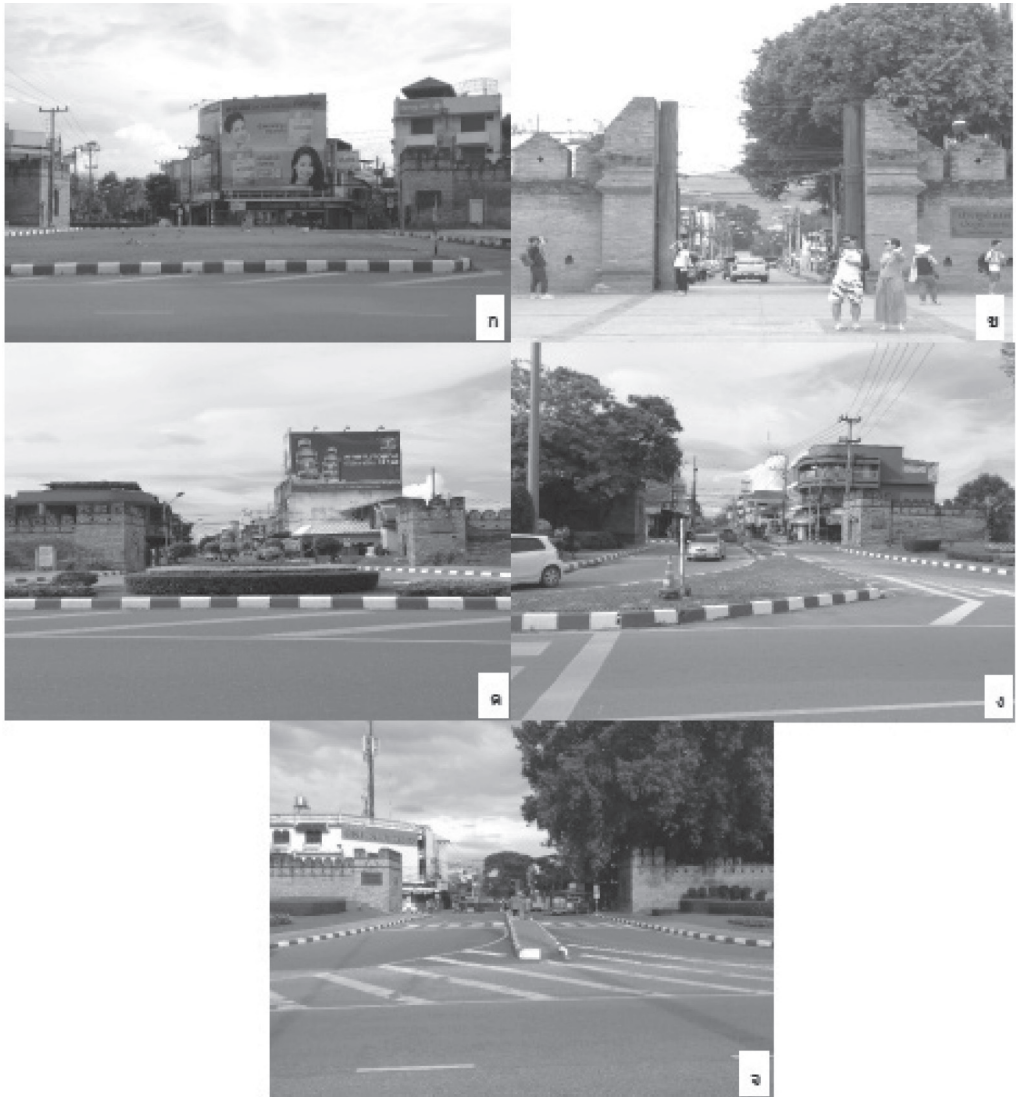

ภาพที่ 2 ตำแหน่งและประเภทดวงโคมบริเวณพื้นที่ลานอนุสาวรีย์สามกษัตริย์

2. **ช่วงประตู** เป็นลานที่อยู่เชื่อมต่อกับประตูต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่ โดยประตูแต่ละประตูจะตั้งอยู่บริเวณตรงกลางของแต่ละด้านของกำแพงเมืองมีเพียงทิศใต้ที่มี 2 ประตู ช่วงประตูจึงมีทั้งสิ้นรวม 5 บริเวณ ได้แก่ ช่วงประตูช้างเผือก ช่วงประตูท่าแพ ช่วงประตูเชียงใหม่ ช่วงประตูสวนปรุง และช่วงประตูสวนดอก (เริ่มจากทิศเหนือวนตามเข็มนาฬิกา) ดังภาพที่ 3 ประกอบด้วย

- ก ช่วงประตูช้างเผือก ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของกำแพงเมืองถือเป็นประตูชัยในทิศที่เป็นเดชตามความเชื่อทักษาเมือง² ในพิธีราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณีกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่จะเสด็จเข้ามาที่ประตูนี้ (Ongsakul, 2000) ช่วงประตูช้างเผือกปัจจุบันเป็นเกาะกลางถนนที่มีการจัดภูมิทัศน์เป็นสวนหย่อม ขนาด 40 ตารางเมตร
- ข ช่วงประตูท่าแพ ตั้งอยู่ในทิศตะวันออกของกำแพงเมือง ซึ่งตามความเชื่อของทักษาเมืองตั้งอยู่ในทิศมูลละเมือง ช่วง และประตูท่าแพถูกรื้อและสร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2528 มีขนาด 5,200 ตารางเมตร ปัจจุบันมักใช้เป็นลานจัดกิจกรรมประเพณี เทศกาลต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่
- ค ช่วงประตูเชียงใหม่ ตั้งทางทิศใต้ของกำแพงเมืองในอดีตเป็นเส้นทางสำคัญระหว่างเชียงใหม่ไปเวียงกุมกามและลำพูน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของตลาดประตูเชียงใหม่ และสถานีรถประจำทางเพื่อเดินทางไปยังอำเภอทางทิศใต้ของเมือง ได้แก่ หางดง สันป่าตอง แม่แจ่ม การใช้งานบริเวณช่วงในปัจจุบันเป็นพื้นที่เกาะกลางถนน ที่มีการจัดภูมิทัศน์ ขนาด 1,116 ตารางเมตร
- ง ช่วงประตูสวนปรุงหรือแสนปุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกำแพงเมือง ใกล้กับประตูเชียงใหม่ ประตูสวนปรุงหรือแสนปุงเป็นประตูที่เจาะขึ้นใหม่ในสมัยพญาสามฝั่งแกน เพื่อสะดวกแก่พระราชชนนีในการเดินทางไปประทับที่ตำหนักนอกกำแพงเมือง สันนิษฐานว่าชื่อ แสนปุง เพราะเป็นทางออกไปสู่บริเวณที่อยู่ของกลุ่มช่างหลอมโลหะที่มีเตาปุง (เตาไฟ) ไว้หลอมโลหะจำนวนมาก และจากความเชื่อเรื่องทิศที่เป็นเขตกาลกนิจึงกำหนดให้ประตูสวนปรุงเป็นทางออกไปยังสุสานช่วงสวนปรุง ปัจจุบันเป็นเพียงเกาะกลางถนนที่มีการจัดภูมิทัศน์แบบสวนหย่อม ขนาดพื้นที่ 1,200 ตารางเมตร
- จ ช่วงประตูสวนดอก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของกำแพงเมืองที่มาของชื่อมาจากบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของพระราชอุทยานซึ่งเต็มไปด้วยไม้ดอกของพญากือนา (พ.ศ. 1371) ปัจจุบันช่วงเหลือเพียงเกาะกลางถนนที่มีการจัดภูมิทัศน์เป็นสวนหย่อม ขนาด 1,400 ตารางเมตร

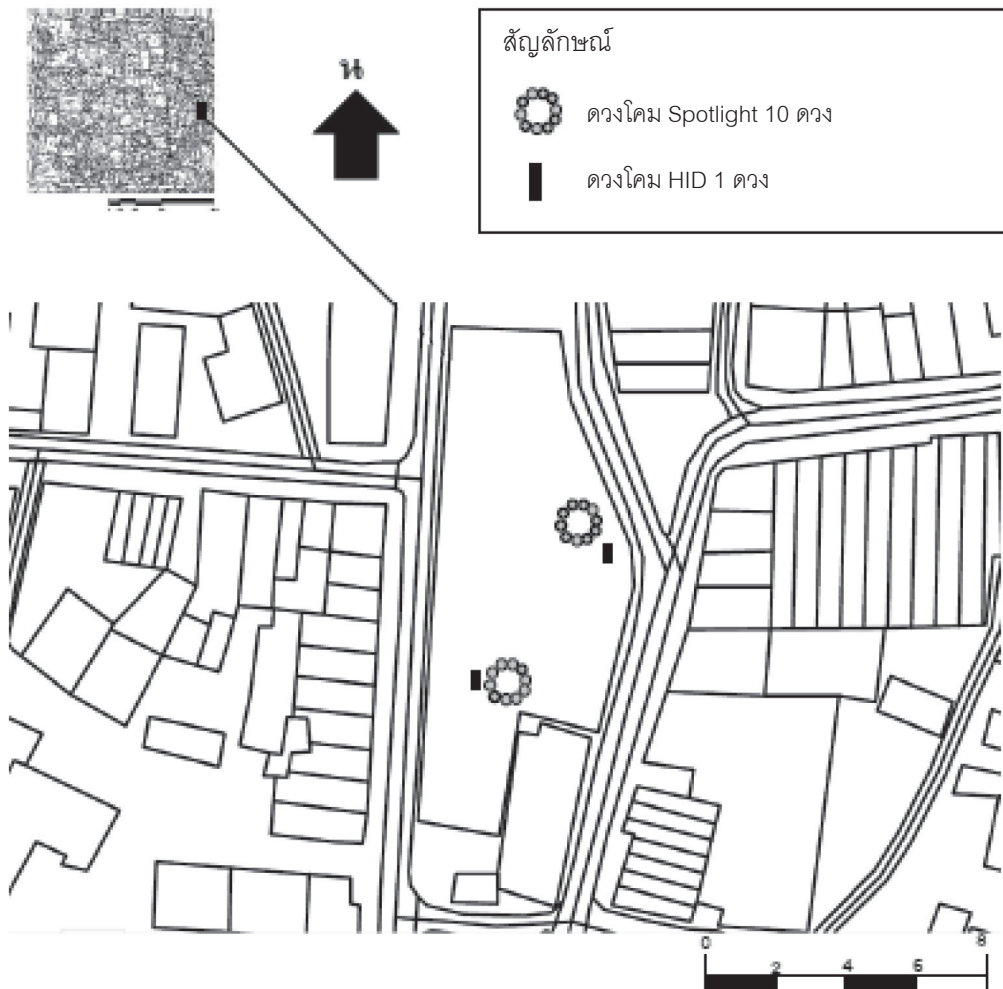
2 ทักษาเมือง เป็นความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ของ เมืองตามคัมภีร์มหาทักษาของศาสนาพราหมณ์ โดยสัมพันธ์วัด กำแพง และประตูเมืองเข้ากับทิศทั้ง 8 (เริ่มจากทิศเหนือ วนตามเข็มนาฬิกา) ได้แก่ เดชเมือง (ประตูช้างเผือก) ศรีเมือง (แจ้ง(มุมกำแพงเมือง)ศรีภูมิ) มูลละเมือง (ประตูท่าแพ) และอุตสาหะเมือง (แจ้งชะต้า) มนตรีเมือง (ประตูเชียงใหม่) กาลกนิเมือง (แจ้งกุเอือง) บริวารเมือง (ประตูสวนดอก) อายุเมือง (แจ้งหัวลิน) และเกตุมือเมือง (วัดสะตือเมือง) บริเวณศูนย์กลางของเมือง

ภาพที่ 3 ช่วงประตูทั้ง 5 ของเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ ก) ช่วงประตูช้างเผือก ข) ช่วงประตูท่าแพ ค) ช่วงประตูเชียงใหม่
ง) ช่วงประตูสวนปรุง จ) ช่วงประตูสวนดอก

จากภาพช่วงประตูทั้ง 5 พบว่า มีเพียงช่วงประตูท่าแพ ที่ประชาชนเข้าไปใช้งาน ประกอบกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ได้ ลักษณะลาน (ช่วง) ประตูท่าแพ เป็นลานรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ล้อมด้วยถนน ที่มียานพาหนะสัญจรผ่านพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ตัวลานเป็นส่วนหนึ่งกับกำแพงและประตูท่าแพ เป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญในการเข้าเยี่ยมชมและร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้นโดยองค์กรต่างๆ ผ่านความยินยอมจากเทศบาลนครเชียงใหม่มีการใช้งานโดยนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ได้รับการส่องสว่างโดยเสาไฟ 2 ชนิด คือ เสาไฟที่มีความสูง 25 เมตร จำนวน

2 ต้น ซึ่งแต่ละต้นมีดวงโคมประเภทหลอดคายประจุความเข้มสูง (High Intensity Discharge, HID) จำนวน 10 ดวงให้แสงสว่างโดยรอบบริเวณ และเสาที่มีความสูง 7.6 เมตร จำนวน 2 ต้น ประดับด้วยดวงโคมประเภทหลอดคายประจุความเข้มสูงต้นละ 1 ดวง โดยเสาไฟทั้งสองประเภท อยู่ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน โดยแสงที่ให้เข้าไปในลักษณะของการกระจายแสงโดยทั่วบริเวณในระดับแนวนอนไม่มีความสม่ำเสมอของการส่องสว่าง มีค่าความส่องสว่างเฉลี่ย (illuminance) 17.2 ลักซ์ เสาไฟอยู่ในระดับความสูงที่มากพอที่จะไม่ก่อให้เกิดแสงจ้าในระดับสายตาของผู้ใช้งาน ให้แสงสีส้มอมแดง ซึ่งสว่างเพียงพอต่อการมองเห็นวัตถุ กิจกรรม พฤติกรรมของผู้คนได้ดี อยู่ในมาตรฐานของการส่องสว่างในพื้นที่เขตเมือง แต่อาจทำให้ระบุสีของวัตถุหรือเสื้อผ้าของบุคคล ผิดเพี้ยนไปบ้าง (ร้อยละ 20) อย่างไรก็ตามแสงสีส้มอมแดง ช่วยสร้างบรรยากาศความรู้สึกอบอุ่น และ สะท้อนความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ได้ดี (Srisuwan, 2013) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตำแหน่งและประเภทดวงโคมบริเวณพื้นที่ช่วงท่าแพ

3. **ช่วงสิงห์** มีลักษณะเป็นลานกว้าง โดยมีบันไดทางขึ้นอยู่ด้านหน้า มีคูน้ำล้อมรอบ และมีรูปปูนปั้นสิงห์สี่ขา ยืน 2 ตัว หันหน้าไปทางทิศเหนือตัวหนึ่ง และอีกตัวหนึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก โดยแต่ละตัวอยู่ภายในซุ้ม กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนให้ช่วงสิงห์เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 ในอดีตเมื่อจะยกทัพไปต่อสู้กับข้าศึกก็จะยกทัพมายังช่วงสิงห์เพื่อกระทำพิธีอันเป็นมงคลต่างๆ แก่กองทัพ ปัจจุบันระบอบการปกครองเปลี่ยนไปแต่กิจกรรมเพื่อการสักการะบูชายังคงดำรงสืบต่อมาโดยจะมีพิธีพืชนในเดือน 9 เหนือ แรม 12 ค่ำ ของทุกปี เพื่อบวงสรวงเทพยดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตย์ที่ช่วงสิงห์ และการเป็นสถานที่เพื่อการสักการะบูชาทำให้ไม่มีการใช้งานในเวลากลางคืนนอกเทศกาลดังกล่าว และไม่มีการส่องสว่างใดๆ ในเวลากลางคืน
4. **ช่วงวัด** คือ ลานด้านหน้าของวัด ซึ่งกระจายร่วมกับชุมชนที่มีอยู่ทั่วเมืองเชียงใหม่จำนวนมาก ใช้สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมและเป็นที่ประชุมของชาวบ้านที่อยู่ในละแวกวัดนั้นๆ และในอดีต ยังใช้พื้นที่ของวัดสำหรับเตรียมการการรบอีกด้วย ปัจจุบันกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมยังคงใช้ลานของวัด และเพิ่มเติมในการเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาในบางวัด ทำให้พื้นที่ช่วงวัดได้ทำหน้าที่เป็นสนามกีฬา เช่น สนามตะกร้อ ไปด้วย แต่ลานของวัดทั้งที่มีโรงเรียนและไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตวัดจำนวนมากถูกใช้เป็นที่จอดรถยนต์ทั้งแบบให้บริจาคนเงิน และแบบเก็บค่าบริการจอดรถ การส่องสว่างของช่วงวัดมักให้ความสำคัญกับองค์เจดีย์เป็นสำคัญ โดยเป็นการให้ไฟแบบส่องเน้นแต่ไม่ให้ความสำคัญกับการส่องสว่างบริเวณลานที่ผู้คนใช้สัญจรโดยเป็นการส่องสว่างโดยเสาไฟฟลูออเรสเซนต์บ้างประปรายในบริเวณทางเดิน ทำให้เกิดวังงของความมืด (pool of darkness) เป็นบางบริเวณ และเนื่องจากวัดเป็นสถานที่ที่ผูกเชื่อมกับความเชื่อทางจิตวิญญาณ และเป็นที่พำนักของพระสงฆ์ ช่วงวัดโดยมากจึงมักปิดในเวลากลางคืนเว้นแต่ในคืนที่มีงานกิจกรรมทางศาสนา และในกรณีที่มีวัดนั้นอยู่ในย่านของถนนคนเดินวันอาทิตย์ ลานของวัดจะถูกใช้เป็นที่ตั้งร้านค้าเพื่อสนองตอบต่อนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ
5. **ช่วงบ้าน** ช่วงบ้านของเมืองเชียงใหม่แต่เดิมเกิดขึ้นจากฐานการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องการพื้นที่ลานสำหรับการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร เช่น นวดข้าว ต่ำข้าว ซึ่งครวเรือนที่รายล้อมพื้นที่ช่วงบ้านมักเป็นเครือญาติกัน พื้นที่ช่วงบ้านจึงเป็นสนามเด็กเล่นเป็นที่จัดงานแต่งงาน งานศพ สังสรรค์ในกลุ่มญาติ และอื่นๆ แต่ปัจจุบัน ผู้คนเริ่มทำงานในภาคเศรษฐกิจแบบเมือง พื้นที่เกษตรกรรมถูกขายเปลี่ยนมือ พื้นที่ที่เป็นสาธารณะเริ่มแบ่งสรรปันส่วนกลายเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลของบุคคลในกลุ่มญาติที่น้อยลงนักกับวิถีชีวิตปัจจุบันที่มีความเป็นส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้ช่วงบ้านในเขตเมืองเชียงใหม่แทบจะไม่หลงเหลืออยู่ และถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมใหม่ในชีวิตของครัวเรือน เช่น แปรสภาพไปเป็นที่จอดรถ อาคารสำหรับครอบครัวใหม่ๆ และกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เป็นส่วนบุคคล ได้ทำให้ความเป็นพื้นที่สาธารณะสูญหายไป ด้วย การส่องสว่างของพื้นที่ช่วงบ้านในเวลากลางคืนจึงมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละบ้านแต่โดยมากมักไม่มีการส่องสว่างในเวลากลางคืน

ความแตกต่างระหว่างลักษณะลานในเวลากลางวันและกลางคืนในภาวะปกติ เป็นดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ลักษณะลานในเวลากลางวันและกลางคืนในภาวะปกติ ก) ช่วงหลวง ข) ช่วงประตู ค) ช่วงสิงห์ ง) ช่วงวัด และ จ) ช่วงบ้าน

จากการออกแบบแสงสว่างในบริเวณลานต่างๆ พบว่า การออกแบบการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะของเมืองมักให้ความสำคัญกับการตอบสนองการใช้งานของพื้นที่ที่สำคัญ ระบบการส่องสว่างของการให้แสงสว่างในที่สาธารณะจึงเป็นการส่องสว่างทั่วไปโดยกระจายความสว่างทั่วพื้นที่ (floodlight) เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการให้แสงสว่างแบบเฉพาะที่หรือเสริมการส่องสว่างทั่วไปมักเป็นการสร้างบรรยากาศที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวเป็นหลัก

5.2 แสงสว่างกับความหวาดกลัวอาชญากรรมต่อชีวิตและทรัพย์สินในเขตพื้นที่เมืองเชียงใหม่

ในความรู้สึกของคนทั่วไป แสงสว่างมักถูกพ่วงเข้ากับความรู้สึกหวาดกลัวต่ออาชญากรรมเพราะการส่องสว่างช่วยให้การรับรู้สภาพแวดล้อมสามารถกระทำได้โดยชัดเจน โดยผู้ใช้งานในสถานที่นั้นๆ

ภาพที่ 6 พื้นที่ในความหวาดกลัวต่ออาชญากรรมในความคิดของประชาชนในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ 5 บริเวณ ได้แก่ ก) แจ่งหัวริน ข) ถนนช้างเรือนจำ ค) ถนนราษาคินัย ง) ถนนมูลเมือง และ จ) แจ่งกะตั่ว

สามารถระบุถึงสถานการณ์แวดล้อม ลักษณะปรากฏของวัตถุ สิ่งของ และหน้าตาตลอดจนการแต่งกายของคนที่ใช้งานร่วมในพื้นที่สาธารณะ (Newman, 1972; Painter, 1996; Nasar and Jones, 1997; Willis, 2003) เพื่อเป็นการยืนยันทฤษฎีข้างต้น ผู้เขียนจึงได้ทำการสอบถามถึงปัจจัยของความหวาดกลัวอาชญากรรมในพื้นที่เขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่จากผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่จำนวน 400 ชุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 47.0 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 53.0 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และ 21-30 ปี ในสัดส่วนร้อยละ 26.8 และ 26.5 ตามลำดับ รองลงมาคือ 10-20 ปี (23.0%) โดยร้อยละ 96.8 ไม่เคยประสบคดีอาชญากรรมในเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่

ผลการศึกษาพื้นที่ 5 บริเวณในความคิดของประชาชนที่คิดว่ามีความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมไม่พบความหวาดกลัวในพื้นที่สาธารณะประเภทลาน ประชาชนกลับหวาดกลัวอาชญากรรมต่อชีวิตและทรัพย์สินในพื้นที่สาธารณะที่เป็นถนน และบริเวณคูเมือง ได้แก่ 1) แ่งหัวริน 2) ถนนข้างเรือนจำ 3) ถนนราชภาดินัย 4) ถนน มูลเมือง และ 5) แ่งกะด้า (ภาพที่ 6) โดยสาเหตุที่มากที่สุดของความหวาดกลัวอาชญากรรม คือ การมีแสงสว่างที่ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 31.8) รองลงมา คือ กิจกรรมในพื้นที่ไม่น่าไว้วางใจ (ร้อยละ 29.5) และไม่มีผู้คนโดยรอบบริเวณ (ร้อยละ 22.7) ตามลำดับ ซึ่งผลจากการสอบถาม เป็นการยืนยันถึงความสำคัญของการส่องสว่างต่อความรู้สึกปลอดภัยต่ออาชญากรรมอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 1 ร้อยละเหตุผลความหวาดกลัวของประชาชนในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่

เหตุผลของความหวาดกลัว	จำนวน	ร้อยละ
แสงสว่างไม่เพียงพอ	14	31.8
ไม่มีผู้คนโดยรอบบริเวณ	10	22.7
กิจกรรมในพื้นที่ไม่น่าไว้วางใจ	13	29.5
เสียงอึกทึก	4	9.1
พื้นที่มีชอกชอยมากเกินไป	3	6.8
รวม	44	100.0

6. การอภิปรายผลการศึกษา

การส่องสว่างในเวลากลางคืนได้แสดงให้เห็นถึงนัยยะสำคัญที่สัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในเขตเมืองเชียงใหม่ โดยสะท้อนว่าพื้นที่ที่มีแสงสว่างไม่เพียงพอสร้างความหวาดหวั่นต่อการเกิดอาชญากรรมในความคิดของประชาชน อย่างไรก็ตามความหวาดกลัวต่อความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในความคิดของชาวเชียงใหม่ไม่พบในพื้นที่สาธารณะประเภทลาน แต่พบในพื้นที่สาธารณะประเภทถนนแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในความปลอดภัยของพื้นที่สาธารณะประเภทลานของคนเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม

สาเหตุของความหวาดกลัวของประชาชนต่อพื้นที่สาธารณะ พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ การมีแสงสว่างที่ไม่เพียงพอ ซึ่งพื้นที่สาธารณะประเภทลานในเขตเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีการส่องสว่างที่ไม่เพียงพอต่อการระบุเหตุการณ์และลักษณะผู้คน สิ่งของได้อย่างชัดเจน โดยปัจจัยอื่นๆ ของความหวาดกลัว ได้แก่ จำนวนผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะที่น้อย ประเภทกิจกรรมในพื้นที่ที่น่าไว้วางใจ เสี่ยงอีกทีในพื้นที่ และการมีชอกชอยมากเกินไป เป็นปัจจัยที่ไม่ปรากฏในการใช้งานและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะประเภทลาน เนื่องจากพื้นที่สาธารณะประเภทลานเป็นพื้นที่ที่กั้นเขตออกจากกิจกรรมโดยรอบ มีอาณาบริเวณและมีผู้ใช้งานอย่างสม่ำเสมอ จึงไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมในสายตาประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่าการส่องสว่างในเวลากลางคืนของพื้นที่สาธารณะของเมืองน่าจะมีส่วนช่วยต่อความรู้สึกปลอดภัยของผู้ใช้งานพื้นที่ที่เป็นไปตามทฤษฎีของ Painter (1996) ซึ่งจากทฤษฎีจิตวิทยาความพึงพอใจของมนุษย์ (Maslow, 1970) ที่ระบุให้ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นความต้องการลำดับต้นๆ รองจากความต้องการทางสรีระวิทยา (อากาศ น้ำ อาหาร ฯ) จึงอาจกล่าวได้ว่าแสงสว่างเป็นปัจจัยที่จะทำให้เมืองบรรลุสู่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเมือง

สำหรับกำเนิดและหน้าที่ใช้สอยของพื้นที่สาธารณะประเภทลาน หรือช่วง (ภาษาท้องถิ่น) ในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ นั้น พบว่า มีทั้งที่ให้บริการในกลุ่มบ้าน ได้แก่ ช่วงบ้าน ให้บริการในชุมชน ได้แก่ ช่วงวัด และให้บริการในระดับเมือง ได้แก่ ช่วงประตู ช่วงหลวง และช่วงสิงห์ โดยช่วงที่ให้บริการในระดับกลุ่มบ้าน และชุมชน (ช่วงบ้าน ช่วงวัด) มีจุดกำเนิดที่สัมพันธ์กับกิจกรรมและวัฒนธรรมความเชื่อในกลุ่มบ้าน และภายในชุมชน ในขณะที่ลานที่ให้บริการในระดับเมือง (ช่วงสิงห์ ช่วงประตู และช่วงหลวง) มีกำเนิดที่สัมพันธ์กับแนวคิดในการสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยการใช้งานช่วงบ้านซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะประเภทลานในระดับที่เล็กที่สุด เริ่มทยอยลดน้อยหายไปจนแทบไม่เหลือ สืบเนื่องจากการเปลี่ยนมือของกรรมสิทธิ์ที่ดิน และสังคมปัจจุบันที่เริ่มเป็นสังคมแบบลัทธิรู้ ความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายที่จะไปมาหาสู่ และประกอบกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ของกลุ่มบ้านเริ่มสูญหายไปพร้อมๆ กับการทดแทนช่วงบ้านด้วยอาคารที่ตอบสนองกิจกรรมใหม่ของครัวเรือน เช่น ที่จอดรถ อาคารสำหรับครอบครัวใหม่ที่แยกตัวจากครอบครัวเดิม เป็นต้น ความเป็นพื้นที่สาธารณะจึงหายไปพร้อมกับกิจกรรมใหม่ที่เข้ามาทดแทนการส่องสว่างในเวลากลางคืนมักเป็นการส่องสว่างเพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเพื่อประโยชน์ต่อการตรวจตราบริเวณโดยรอบเป็นสำคัญ

ลานในระดับชุมชน หรือ ช่วงวัดยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สำหรับวัดที่มีโรงเรียนตั้งร่วมบริเวณอยู่ด้วย ลานวัดทำหน้าที่เป็นสนามกีฬา ลานตะกร้อ และลานวัดจำนวนมากถูกใช้เป็นที่จอดรถ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน สำหรับการให้แสงสว่างในเวลากลางคืน โดยมากให้ความสนใจแก่ศาสนสถานเป็นสำคัญ บริเวณโดยรอบยังคงพบเวียงแห่งความมืดโดยทั่วไป

สำหรับลานในระดับเมืองมีจำนวนลดน้อยลงเช่นกัน โดยเฉพาะช่วงประตูที่คงเหลือเพียงช่วงประตูท่าแพ ที่ยังคงมีการใช้งานในปัจจุบัน โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองกิจกรรมสาธารณะประเภทวัฒนธรรมประเพณีและเทศกาลของเมือง เช่นเดียวกับ ช่วงหลวง ซึ่งแม้ระบอบการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ของการเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ได้หายไป แต่บทบาท

ของช่วงหลวงได้ปรับตัวมาให้บริการแก่กิจกรรมสาธารณะประเภทประเพณีวัฒนธรรม และเทศกาลระดับเมือง เช่นเดียวกับช่วงประตูท่าแพ ซึ่งทั้งช่วงประตูท่าแพ และช่วงหลวง มีความเหมือนกันในเรื่องบริบทแวดล้อมที่แวดล้อมด้วยสถาปัตยกรรม ประเภท กำแพง และอาคาร และเรื่องราวความเป็นมาของสถานที่ที่เชื่อมโยงกับการก่อรูปเมืองในเชิงสภาพแวดล้อมกายภาพ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี การส่องสว่างในเวลากลางคืนจึงเป็นการยืดระยะเวลาในการใช้งาน ส่งเสริมการปรากฏตัวของสถาปัตยกรรมในบรรยากาศของความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ และแสดงออกถึงความเป็นตัวตนในเชิงวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณลานทั้งสอง คงไว้เพียง ช่วงสิงห์ ซึ่งอยู่นอกเขตเมืองประวัติศาสตร์ออกไปที่ยังคงบทบาทเดิมของการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มีการใช้งานในเวลากลางคืนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของหน้าที่พื้นที่สาธารณะของเมือง ที่นอกเหนือไปจากบทบาทหน้าที่ใช้สอยกิจกรรมของพื้นที่ และการเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนแล้วการเข้าถึง กิจกรรมของย่านโดยรอบพื้นที่สาธารณะ และภาพลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ มีผลต่อกิจกรรมของพื้นที่สาธารณะในปัจจุบัน โดยมีการส่องสว่างที่มีบทบาทในการเพิ่มการมองเห็นความงามของอาคารที่อยู่โดยรอบลาน และเพิ่มระยะเวลาการใช้งานพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมในเวลากลางคืนของพื้นที่สาธารณะประเภทลานของเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของคนในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างภาพลักษณ์ที่เป็นตัวตนของพื้นที่จนกลายเป็นเอกลักษณ์แก่ผู้คนโดยทั่วไป

7. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีข้อสรุปได้ในหลายประเด็น ประเด็นแรกในเรื่องของแนวคิดการเกิดลานพบว่าลานต่างๆ สามารถรักษาแนวคิดดั้งเดิมของพื้นที่ไว้ได้ อย่างไรก็ตามจำนวนพื้นที่สาธารณะประเภทลานในเมืองเชียงใหม่ที่ยังคงความเป็นพื้นที่สาธารณะไว้ได้มีจำนวนลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ลานในระดับกลุ่มบ้านสะท้อนถึงความประมาทในสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน (Madanipour 2010; Madanipour, Knierbein and Degros, 2014) คงเหลือเพียงพื้นที่สาธารณะในระดับชุมชนและระดับเมืองที่ยังคงสถานะและมีการใช้งานในปัจจุบัน ช่วงวัดซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะในระดับชุมชนนอกเหนือไปจากการสนองตอบหน้าที่ในการเป็นพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมในเทศกาลสำคัญทางศาสนาแล้วช่วงวัดยังได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมไปเป็นลานกีฬา และลานจอดรถ เพื่อสนองตอบต่อกิจกรรมการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบันอีกด้วย เหลือเพียงพื้นที่สาธารณะในระดับเมือง ได้แก่ ช่วงสิงห์ ช่วงหลวง และช่วงประตู ที่แฝงไปด้วยความเชื่อและคุณค่าทางจิตวิญญาณที่ยังคงแนวคิดการใช้ประโยชน์แบบเดิม และมีแรงในการเกาะเกี่ยวและยึดโยงคนในเมืองเชียงใหม่เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่านอกเหนือไปจากหน้าที่ใช้สอยและการเข้าถึงพื้นที่แล้วกิจกรรมโดยรอบพื้นที่สาธารณะ และภาพลักษณ์ของสถานที่สาธารณะนั้นยังเป็นตัวแปรสำคัญต่อการคงอยู่พื้นที่สาธารณะอีกด้วย

การส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญในลำดับต้นๆ ที่มีผลต่อความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ แต่การส่องสว่างกลับไม่ได้รับความสนใจในการออกแบบในพื้นที่สาธารณะระดับกลุ่มบ้าน และระดับชุมชน เช่นเดียวกับพื้นที่สาธารณะในระดับเมืองที่แฝงคติความเชื่อในการเป็นหมายเมือง และห่างไกลตัวเมืองอย่างช่วงสิงห์ ที่ไม่มีการส่องสว่างในเวลากลางคืน ส่วนช่วงประตู และช่วงหลวง มีการออกแบบให้มีการส่องสว่างสร้างบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่าด้วยแสงสว่างโทนสีส้มแดง แต่ยังพบเงื้อมมืดในหลายบริเวณ จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าในการออกแบบเมืองที่สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนควรพิจารณาถึงการออกแบบการส่องสว่างในสถานที่ต่างๆ ของเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่องสว่างในพื้นที่สาธารณะของเมืองที่ช่วยในการตรวจตราสถานที่ในเวลากลางคืนเพิ่มโอกาสให้ผู้คนในเมืองได้พบปะทำกิจกรรม และแสดงออกถึงวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นร่วมกัน อีกทั้งแสงสว่างยังเผยให้เห็นถึงความงดงามของสถาปัตยกรรมในบริเวณโดยรอบในมุมมองที่เปลี่ยนไป ที่ช่วยเพิ่มความประทับใจแก่ผู้พบเห็นและสร้างความภาคภูมิใจแก่ประชาชนในเมือง แสงสว่างในเมืองประวัติศาสตร์จึงไม่เพียงตอบสนองความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย แต่ยังช่วยสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจแก่ประชาชน และเชื่อมโยงรากเหง้าของวัฒนธรรมในอดีตกับปัจจุบันไปพร้อมๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

- Apawatcharut, D. (1999). **Muang nai sang khong Thai kamnod pattanakan luae naew noam.** (In Thai) [City in Thai society origin development and trend]. Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Arendt, H. (1958). **The human condition: study of the central dilemmas facing modern man.** New York: Doubleday Anchor Books.
- Blakely, E. J. and Mary G. S. (1997). Did We Fall: Gated and Walled Communities in the United States. Ellin, Nan (Eds). **Architecture of Fear** (pp.1-12). New York: Princeton Architectural Press.
- Carr, S. et al. (1992). **Public Space.** New York: Cambridge University Press.
- Clarke, R. V. (1995). **Building a Safer Society: Strategic approaches to crime prevention.** Tonry Michael and David P., Farrington (Eds). **Situation crime prevention** (pp.43-63). Chicago: University of Chicago Press.
- Farrington, D. P. and Brandon C., W. (2002). Improved street lighting and crime prevention. **Justice Quarterly**, 19 (2), 313-342.
- Francis, M., Cashdan, L. and Paxson, L. (1984). **Community open spaces: greening neighborhoods through community action and conservation.** Washington, D.C.: Island Press.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy Social. **Duke University Press**, 25 (26), 56-80.
- Gehl, J. (2001). **Life between buildings: Using public spaces.** Copenhagen: Danish Architectural Press.
- Habermas, J. (1989). **The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society.** Cambridge: MIT Press.
- Jacobs, J. (1961). **The death and life of great American cities.** New York: Random House.
- Kaufman, J. E. (1966). **IES lighting handbook: Reference & application.** New York: Illuminating Engineering Society.
- Koonphol, S. (1998). **Bod samruad puen ti satarana.** (In Thai) [Surveying public open spaces]. Journal of Political Science issue 50th Anniversary of Faculty of Political Science), 20 (3), 167-214.
- Madanipour, A. (2003). **Public and private spaces of the city.** London: Routledge.

- Madanipour, A. (2010). **Whose public space?: International case studies in urban design and development**. New York: Routledge.
- Madanipour, A, Knierbein, S. and Degros, A. (2014). **Public space and the challenges of urban transformation in Europe**. New York: Routledge.
- Maslow, A. H. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper & Row.
- McGee, G. (1967). **The Southeast Asian city: A social geography of the primate cities of Southeast Asia**. New York: Frederick A. Praeger.
- Michel, L. (1996). **Light: The shape of space: Designing with space and light**. New York: John Wiley & Sons.
- Nateewutikul, K. (2007). **Takka kong kan chai puen ti wang sa ta ra na yang a nek pra yod nai muang Chiang Mai**. (In Thai) [Logical utility of public open spaces in Muang, Chiang Mai]. (Doctoral Dissertation) Bangkok: Chulalongkorn University.
- Nateewutikul, K. (2014). Pattanakan lae praped puen ti wang satarana. (In Thai) [Development and type of public open spaces]. Suwatcharapinan, Sant. (Eds.) **Wa duay Tidsadee sathapatayakam** (In Thai) [About architectural theory] (pp.1-29). Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Oranratmanee, R. (2014). Naew kid puen ti satarana nai mum mong tawantok lae tawanoak. (In Thai) [Concept of public open spaces in western and eastern societies]. Suwatcharapinan, S. (Eds.) **Wa duay tidsadee sathapatayakam** (In Thai) [About architectural theory]. (pp.62-93). Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Oranratmanee, R. and Sachakul, V. (2012). **Kan chai puen ti satarana pen tanon kon doen bab talad nad nai muang khong Thai**. (In Thai) [The use of public space for pedestrian street flea market in Thai cities]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Ongsakul, S. (2000). **Chumchon boran nai ang Chiang Mai-Lamphun**. (In Thai) [Ancient community of Chiang Mai-Lamphun Valley]. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- O' Conner, R. A. (1983). **A theory of indigenous Southeast Asian urbanism**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Painter, K. (1999). **Street lighting, crime and fear for crime: A summary of research**. Warsaw: CIE.
- Project for Public Spaces. (n.d.). **What makes a successful place?** Retrieved August 10, 2016, from <http://www.pps.org/reference/grplacefeat/>.

- Rea, M. S. (1993). **Lighting handbook: reference & application**. New York: Illuminaing Engineering Society of North America.
- Schreuder, D. (2008). **Outdoor lighting Physics, vision and perception**. New York: Springer.
- Sennett, R. (1977). **The fall of public man**. Cambridge: University Press.
- Sennett, R. (2003). Reflections on the Public Realm. G Bridge and S Watson. (Eds.). **A companion to the city** (pp.165-193). Oxford: Blackwell Publishing.
- Skogan, W. G. (1990). **Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American cities**. New York: Free Press.
- Srinurak, N. and Nobuo, M. (2014). Assessing historical urban open space transformation for policy recommendation: case of Chiang Mai is historic town. **Proceeding of 15th International Joint World Cultural Tourism Conference** (pp.291-315). South Korea: Honam University.
- Srisuwan, A. (2013). Sapabkarn kan song sa wang nai khed muang prawattisart chang wat Chiang Mai. (In Thai) [Illumination in Chiang Mai historical city]. **Proceeding of ICOMOS 2013: Asian Forgotten Heritage: Perception, Preservation and Presentation Conference** (pp.121 – 132). Chiang Mai: Faculty of Architecture, Chiang Mai University.
- Tansukanan, P. and Petcharanon, M. (2008). **Puen ti satarana nai Muang: Chee wit muang Khon Kaen**. (In Thai) [Public open spaces inside city: Life of Khon Kaen City]. Chiang Mai: Maxs Print.
- Whyte, W. H. (1980). **The social life of small urban spaces**. Michigan: Edwards Brothers.
- Wilson, E. (1991). **The sphinx in the city: Urban life, the control of disorder, and women**. Oxford: University of California Press.
- Wilson, J. Q. and Kelling G. L. (1982). Broken windows: the police and neighborhood safety. **The Atlantic Monthly**, 19 (82), 29-38.
- Yamane, T. (1967). **Elementary sampling theory**. New Jersey: Printice-Hall.